

SUN'IY INTELLEKT: ISH O'RINLARINI YO'QOTADIMI YOKI ULARNI YANADA KUCHAYTIRADIMI?

Ma'rifova Ibodatoy

Andijon davlat chet tillari instituti
ingiliz filologiyasi o'qitish metodikasi va tarjimashunoslik fakulteti
tarjima nazariyasi v amaliyoti 1-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Axmedov Azimjon

Andijon davlat chet tillari instituti
Gid hamrohligi, madaniyatlararo muloqot va
tarjimashunoslik kafedrasida dotsenti.

Annotatsiya.

Mazkur ilmiy maqolada sun'iy intellektning zamonaviy mehnat bozori, iqtisodiy tizim va inson faoliyatiga ta'siri keng qamrovda tahlil qilinadi. AI texnologiyalarining ish o'rinlarini qisqartirish va bir vaqtning o'zida ularni samaradorligini oshirishdagi o'rni ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, kognitiv mehnatning o'zgarishi, ko'nikmalar transformatsiyasi, iqtisodiy tengsizlik va inson-AI hamkorligi masalalari chuqur o'rganiladi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, avtomatlashtirish, mehnat bozori, kognitiv mehnat, produktivlik, skill polarization, augmentatsiya, iqtisodiy transformatsiya.

Kirish

So'nggi o'n yillikda sun'iy intellekt texnologiyalari misli ko'rilmagan darajada rivojlandi. Bu rivojlanish nafaqat texnologik sohada, balki iqtisodiyot, ta'lim, tibbiyot va boshqa ko'plab sohalarda tub o'zgarishlarni boshlab berdi. Ayniqsa, mehnat bozori ushbu o'zgarishlarning markazida turibdi.

Bugungi kunda jamiyatda keng tarqalgan savollardan biri — sun'iy intellekt ish o'rinlarini yo'qotadimi yoki aksincha, ularni yanada samarali qiladimi? Bu savol oddiy

ko‘rinsa-da, uning mohiyati nihoyatda murakkabdir. Chunki AI bir vaqtning o‘zida ikki qarama-qarshi jarayonni amalga oshirmoqda: ayrim ishlarni avtomatlashtirib, inson mehnatini qisqartirmoqda, shu bilan birga yangi imkoniyatlar va kasblarni yaratmoqda.

Tarixiy jihatdan qaralganda, har bir texnologik inqilob mehnat bozorini o‘zgartirgan. Ammo sun‘iy intellektning o‘ziga xos jihati shundaki, u nafaqat jismoniy mehnatni, balki intellektual faoliyatni ham qamrab oladi. Bu esa uni oldingi texnologiyalardan tubdan farqlaydi.

Sun‘iy intellekt va texnologik transformatsiya.

Texnologik taraqqiyotning asosiy xususiyati — ishlab chiqarish samaradorligini oshirishdir. Sun‘iy intellekt esa bu jarayonni yangi bosqichga olib chiqmoqda.

John Maynard Keynes o‘zining mashhur g‘oyalaridan birida texnologik rivojlanish natijasida vaqtinchalik ishsizlik yuzaga kelishini ta’kidlagan.¹

Bugungi kunda bu fikr yanada dolzarb bo‘lib, AI orqali ko‘plab ish jarayonlari avtomatlashtirilmoqda. Shu bilan birga, Erik Brynjolfsson va boshqa zamonaviy iqtisodchilar sun‘iy intellektni “umumiy maqsadli texnologiya” sifatida baholaydi. Ya’ni u elektr energiyasi kabi barcha sohalarga ta’sir ko‘rsatadi.

AI yordamida:

- katta hajmdagi ma’lumotlar tez tahlil qilinadi
- qaror qabul qilish jarayoni tezlashadi
- ishlab chiqarish samaradorligi ortadi

Natijada iqtisodiy tizim yanada dinamik va samarali bo‘lib bormoqda.²

Ish o‘rinlarining qisqarishi va avtomatlashtirish.

---

¹ Keynes, J. M. (1930). *Economic Possibilities for our Grandchildren*.

² Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. New York: W.W. Norton & Company.

Sun'iy intellektning eng ko'p muhokama qilinadigan jihati — bu ish o'rinlarining qisqarishidir. Ayniqsa, takrorlanuvchi va standart vazifalarga asoslangan kasblar AI tomonidan tezda egallab olinmoqda.

World Economic Forum hisobotlariga ko'ra, yaqin yillarda millionlab ish o'rinlari avtomatlashtiriladi. Bu jarayon ayniqsa quyidagi sohalarda yaqqol ko'zga tashlanadi:

- ma'lumotlarni kiritish va qayta ishlash
- oddiy hisob-kitob ishlari
- mijozlarga xizmat ko'rsatishning standart shakllari

Bu kasblarning asosiy xususiyati — ularning algoritmik va oldindan bashorat qilinadigan bo'lishidir. AI aynan shunday vazifalarni juda yuqori aniqlik va tezlik bilan bajaradi. Biroq, bu jarayonni faqat salbiy jihatdan baholash to'g'ri emas. Chunki tarix shuni ko'rsatadiki, texnologiya ba'zi ishlarni yo'qotsa-da, yangilarini yaratadi.

Augmentatsiya: inson imkoniyatlarining kengayishi.

Sun'iy intellektning muhim jihatlaridan biri — bu inson mehnatini kuchaytirishidir. Andrew Ng shunday deydi:

“Sun'iy intellekt yangi elektr energiyasiga o'xshaydi.”³

Bu fikr shuni anglatadiki, AI inson faoliyatining deyarli barcha sohalariga kirib boradi va uni samaraliroq qiladi.

Masalan:

- yozuvchilar AI yordamida tezroq kontent yaratadi
- dasturchilar murakkab kodlarni tezroq yozadi
- tadqiqotchilar katta ma'lumotlarni qisqa vaqt ichida tahlil qiladi

---

³ Ng, A. (2016–2018). Artificial Intelligence Lectures and Public Talks. Stanford University.

Natijada bitta insonning ishlab chiqarish quvvati bir necha barobar oshadi. Bu jarayon **produktivitiy amplification** deb ataladi.

Ko‘nikmalar transformatsiyasi va yangi talablar.

Sun‘iy intellektning rivojlanishi bilan mehnat bozori talab qiladigan ko‘nikmalar ham o‘zgarib bormoqda.

Yuval Noah Harari bu haqda shunday fikr bildiradi:

“Kelajakda eng muhim ko‘nikma — bu moslashuvchanlik va qayta o‘rganish qobiliyatidir.”

Avvallari muayyan bilimga ega bo‘lish yetarli edi. Hozir esa:

- tez o‘rganish
- yangi texnologiyalarni egallash
- kreativ fikrlash

kabi ko‘nikmalar muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Bu jarayon natijasida jamiyatda yangi turdagi mutaxassislar shakllanmoqda.

Iqtisodiy tengsizlik va ijtimoiy ta’sirlar.

Sun‘iy intellektning yana bir muhim jihati — bu uning iqtisodiy tengsizlikka ta’siridir.

Thomas Piketty ta’kidlashicha, texnologik rivojlanish boylikning notekis taqsimlanishiga olib kelishi mumkin.

AI’dan foydalana oladiganlar:

- yuqori daromadga ega bo‘ladi
- samaradorligini oshiradi

AI’dan foydalana olmaydiganlar esa:

- ish o‘rinlarini yo‘qotishi mumkin
- iqtisodiy jihatdan ortda qoladi

Natijada jamiyatda tafovut kuchayadi.⁴

Inson va sun’iy intellekt hamkorligi.

Sun’iy intellekt insonni to‘liq almashtira olmaydi. Chunki inson:

- hissiyotlarga ega
- ijodkorlikka ega
- murakkab qarorlar qabul qila oladi

AI esa:

- tez hisoblaydi
- katta ma’lumotlarni qayta ishlaydi

Eng samarali model — bu inson va AI hamkorligidir.

Psixologik va ijtimoiy muammolar.

AI rivoji nafaqat iqtisodiy, balki psixologik muammolarni ham keltirib chiqarmoqda. Ish inson hayotining muhim qismi bo‘lgani sababli, uning o‘zgarishi inson identitetiga ta’sir qiladi.

Odamlar o‘zidan so‘ray boshlaydi:

- men kimman?
- mening jamiyatdagi o‘rnim qanday?

Bu holat zamonaviy jamiyatda keng tarqalgan psixologik muammolardan biridir.

---

⁴ Piketty, T. (2013). Capital in the Twenty-First Century. Cambridge: Harvard University Press.

Kelajak istiqbollari.

Sun'iy intellektning kelajagi haqida turli ssenariylar mavjud. Eng realistik ssenariyga ko'ra:

- ish o'rinlari butunlay yo'qolmaydi
- ular o'zgaradi
- yangi kasblar paydo bo'ladi

Kelajakda quyidagi sohalar rivojlanadi:

- AI boshqaruvi
- ma'lumot tahlili
- kreativ sanoat

XULOSA

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt zamonaviy jamiyat va iqtisodiyotning ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Uning mehnat bozori va ish o'rinlariga ta'siri bir yoqlama emas, balki murakkab va ko'p qirrali jarayon sifatida namoyon bo'ladi. Bir tomondan, AI texnologiyalari takrorlanuvchi va algoritmik vazifalarni avtomatlashtirish orqali ayrim kasblarning qisqarishiga olib kelmoqda. Bu holat, ayniqsa, past malakali va standart operatsiyalarga asoslangan ish o'rinlari uchun sezilarli xavf tug'diradi.

Biroq boshqa tomondan, sun'iy intellekt inson faoliyatining samaradorligini keskin oshirish imkonini bermoqda. U insonni to'liq almashtiruvchi emas, balki uni qo'llab-quvvatlovchi va kuchaytiruvchi vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Natijada mehnat jarayoni sifat jihatdan o'zgarib, insonning roli oddiy vazifalarni bajaruvchidan strategik fikrlovchi, qaror qabul qiluvchi va ijodiy yondashuvchi subyektga aylanmoqda.

Shu bilan birga, AI rivoji jamiyatda yangi muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Xususan, texnologiyadan samarali foydalana oladigan va foydalana olmaydigan qatlamlar o'rtasidagi tafovut kuchaymoqda. Bu esa iqtisodiy tengsizlikning ortishiga olib kelishi

mumkin. Yuqori malaka va moslashuvchanlikka ega bo‘lgan shaxslar yangi imkoniyatlardan unumli foydalanib, o‘z daromadini oshiradi, aksincha, o‘z ko‘nikmalarini yangilay olmaganlar mehnat bozorida ortda qolish xavfiga duch keladi.

Bundan tashqari, sun‘iy intellekt insonning ijtimoiy va psixologik holatiga ham ta‘sir ko‘rsatmoqda. Ish faoliyatining o‘zgarishi inson identiteti, jamiyatdagi o‘rni va qadriyatlari haqidagi qarashlarini qayta ko‘rib chiqishga majbur etadi. Bu esa zamonaviy davrda “kasbiy noaniqlik” va moslashuv bosimini kuchaytiradi.

Shunday qilib, sun‘iy intellektni faqat ish o‘rinlarini yo‘q qiluvchi xavf sifatida baholash noto‘g‘ri. Aksincha, u iqtisodiy tizimni yangilovchi, mehnat unumdorligini oshiruvchi va yangi imkoniyatlar yaratuvchi kuchli omildir. Biroq bu imkoniyatlardan samarali foydalanish insonning o‘ziga bog‘liq. Zamonaviy sharoitda muvaffaqiyat kaliti — bu doimiy o‘rganish, moslashuvchanlik va yangi texnologiyalar bilan ishlash qobiliyatidir.

Umuman olganda, kelajakda mehnat bozori “inson yoki mashina” qarama-qarshiligi asosida emas, balki “inson va mashina hamkorligi” modeli asosida shakllanadi. Aynan shu hamkorlik eng yuqori samaradorlikni ta‘minlaydi. Demak, asosiy vazifa sun‘iy intellektdan qo‘rqish emas, balki uni tushunish, o‘rganish va undan oqilona foydalanishni o‘zlashtirishdan iboratdir.

Natijada shunday xulosaga kelish mumkinki, sun‘iy intellekt ish o‘rinlarini yo‘qotmaydi — ularni qayta shakllantiradi. Bu jarayonda kim tezroq moslashsa, o‘sha yutadi. Demak, kelajak inson va texnologiya o‘rtasidagi raqobat emas, balki ularning uyg‘un hamkorligi bilan belgilanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Brynjolfsson, E. – *The Second Machine Age*
2. Harari, Y.N. – *21 Lessons for the 21st Century*
3. World Economic Forum hisobotlari
4. McKinsey Global Institute
5. OECD Employment Outlook

6. Piketty, T. – *Capital in the 21st Century*